

SZÁNTAI MÁRK

Hajnaltól hajnalig

PÁL SÁNDOR ATTILA: DÜVŐ

Magvető Kiadó
Budapest, 2017
72 oldal, 1990 Ft

Népi és kozmopolita, régi és modern formai és tematikus összebékítése mindig kockázatos, nagy téteket mozgató vállalkozás. Ilyen nagyívű vállalásnak tartom Pál Sándor Attila *Düvő* című verseskötetét, amelyben – kijelölve önnön műfaji bázisát – „dalok, énekek, balladák és táncok” jelenkori helyzetbe hozásával igyekszik körüljárni a létezés, az identitás különféle alakzatait.

A vállalkozás már önmagában is figyelmet érdemlő lenne, ráadásul Pál mindezt magas esztétikai hőfokon, magabiztos poétikai tudás birtokában képes megvalósítani. Szerencsés módon sikerül elkerülnie, hogy provinciálissá vagy népieskedővé váljon: inkább csak beemel, felhasznál és újrakontextualizál bizonyos sorokat, motívumokat, folytonosan az olvasónak szegezve a kérdést, hogy van-e mód a hagyomány innovatív módon történő újragondolására? Ebbe a logikába illeszkedik a kötet hátlapján olvasható, a négysoros *Táncdalból* (10.) származó idézet is: „Nem tudod, ki vagyok. Egy távolba szakadt rokon. / Virágmotívumok a betonfalon.”, amely már csak azért is szerencsés választásnak tartható, mert bravúrosan magába sűríti nemcsak a kötet hagyományhoz és modernséghez fűződő kettős ambivalenciáját, hanem a versekre nézvést szintén meghatározó hiány és távolság alakzatait is.

Pál Sándor Attila új kötete bizonyos pontokon kapcsolódni látszik az első verseskötetével (*Pontozó*, JAK-Prae 2013) motívumrendszeréhez, a korábbiaknál azonban sokkal szélesebb látószöggel dolgozik, és számos tematikus és műfaji újdonsággal is szolgál. Nem csupán a deklaráltan balladaként definiált írásokra, de általánosságban véve a kötet szinte összes versére igaz a balladisztikus, ellipszisekre épülő szerkesztésmód, amelynek révén mindig egy-egy sorsforduló és/vagy tragikus pillanat elhallgatása, sejtetése válik feszültségteremtő-kötetszervező erővé. Míg a *Pontozó* kompozíciója alapvetően gyermeki nézőpontot kínálva szedegette össze a családi és a személyes múlt emlékeit a falusi milióban, a *Dü-*

vőben a falu és a vidék már inkább absztrakt módon, háttérként jelenik meg. Ez a kötet tematikusan is bővebb, tekintve, hogy bár a *Pontozó* is tartalmazott szerepverseket, ott mégis a gyermekkor színrevitele volt a meghatározó, míg az új kötet a megszólaló lírai hangok meseteri cserélgetésén, a nézőpontváltások sokaságán keresztül tud újabb és újabb árnyalatokat megmutatni.

A kötet pretextusai közül (különösen a természeti és/vagy falusi képeket felvonultató versekre érvényesnek tartva a következőket) az egyik legfontosabb kortárs életmű talán Oravecz Imréné lehet, amelyet a tematikus kapcsolatokon túl – falu, gyermeklét, (el)vándorlás – a jegyzetek sorában az is jelez, hogy a *Keserves* című verset Oravecznek ajánlja a szerző. Míg azonban a *Pontozó* versei között néhol felsejlik a szerzőelőd árnyéka, addig a *Düvőben* szerencsés módon az Oravecz-lírára nyomokban reflektáló versekben is a szerző valódi hangját köszönhetjük.

Pál látószöge azért is különösen izgalmas, mert egyszerre tesz bizonyos dolgokat superközelivé (több esetben részletekbe menően látjuk pl. a romos tanyát), és mutatja meg a világmindenséget (*Hajnali*, *Bordal* stb.). Ez a kozmikus igény, amelyet már az első vers is megapoz (*Hajnali*), mozgatja és szervezi a kötet egészét, ez az, ami az elliptikus szerkezetek mellett további dinamizmust, feszültséget ad az egyes verseknek és az ezek összekapcsolódásából létrejövő kompozíciónak. A kötetben nincsenek ciklusok (ahogyan már a *Pontozóban* sem voltak), a versek egyetlen grandiózus egységet alkotnak, hajnaltól hajnalig kalandozva a kötet szövegtájjain, egyszerre reprezentálva a körköröség és örök visszatérés alakzatait, valamint mérlegelve egy világnap lehetőségét.

Fontos szerep jut továbbá a kötetben a zeneiségnek, és nemcsak azért, mert a kötet címe és mottója egyaránt invokál egy ilyen típusú olvasatot, hanem azért is, mert az alapvetően szabad versekből építkező kompozíció számos darabja a népdalszerű formát és rímelést imitálja. Míg a hátoldalon szereplő idézet egyfajta tematikus sűrítményét adja a kötetnek, addig a *Magyar Néprajzi Lexikon*ból származó mottó tartalmazza a kötet szerkezeti esszenciáját, a különféle hangok és versformák összjátékát – hozzá kell tenni ugyanakkor, hogy talán kissé didaktikusan is teszi mindezt, miközben persze a benne foglaltak maradéktalanul érvényesnek tűnnek a kötetegészre.

Az azonos címet viselő versek izgalmas módon kapcsolódnak össze, a műfajmegjelölő cím révén (*Táncdal*, *Szerelmi dal* stb.) ismételtlen a népköltészet érdekeltségi körébe utalják magukat, ugyanakkor a tartalom és a forma jellemzően a jelenkor, a modernitás szülötte. Ez az immár sokadik ellentét szülte konstitutív feszültség működik a kötet makro- és mikroszerkezetében, az egyes versek és a teljes kötet szintjén – az azonos cím viszont, bizonyos esetekben nehezíti a versek kereshetőségét, hivatkozhatóságát, még akkor is, ha a tartalomjegyzék a kezdő sorok megadásával igyekszik az olvasó vezérfonalául szolgálni.

Pál folytonosan játszik az akár szócikkszerűen megragadható, magát egzaktnak mutató valóság szenvtelennek tűnő leírásával (*Virágének [Minta szedése...]*, *Virrasztóének [A temetés...]*), valamint az érzéseket megragadó apró részletek és emlényomok determináló erejével. E kettő mintha folytonosan libikókázna a kötetben, hogy végül mégis csak az érzések győzedelmeskedjenek: bizonyítja ezt, hogy Pál a száraz tényeket is képes igazi költészetté változtatni. Az épített és természeti környezet mintha – a romantikus toposzt idézve – a „természet könyveként” kínálna olvasásra magát az odaforduló vándor számára: az egykor volt élet maradványai, a „házyajegyeket” kirajzoló vályogtégglák (28.) és a falfirkák sokasága mind-mind egy már elmúlt időpillanatra való rámutatásként funkcionál. És mintha a töre-

dék, a rom kultusza is újjáéledne a kötet soraiban: csak jelek vannak, amelyek leírhatók ugyan, de a jelentést kinek-kinek magának kell hozzáérnie (*Bujdosóénekek [Aznap, mikor megváltozik a szél...]*, 52.).

Talán az előbbiekből is következik, hogy a hiány az az esztétikai kategória, amellyel legjobban megragadható a versről versre, lírai énről lírai énré vándorló fókusz, amely ezúttal már nem csupán a megnevezhetőség és megismerhetőség lehetőségeit vonja kétségbe, de rögtön a kötet elején a létezés egzisztenciális alapélményét is kérdéssé teszi: „*Akár lennék, akár nem.*” (7.). A hiány képzetének artikulálásához szorosan kapcsolódik a kozmikus magány verstárggyá tétele: ennek megfelelően a bujdosás, vándorlás, az egzisztenciális és fizikai értelemben vett otthontalanság, valamint az önkéntes vagy kényszerű távozás által megrajzolt tapasztalat folytonosan visszatérő motívuma a verseknek. Ez a magány aztán gyakorta konnotálódik a halál különböző képzeteivel is, hogy a felelősség és megváltatlanság, az emlékezet és feledés dinamikájának lehetőségeit latolgassa.

Különösen érdekesnek tűnnek azok a versek, amelyek egy referenciálisan is rögzíthető időpillanatba, a Kádár-kor mozdulatlan tetsző miliójébe kalauzolják el az olvasót. Az idő relativizálásának, a folytonos úton levésnek és a soha-meg-nem-érkezésnek jó párdarabja lehet egy olyan korszak verstárggyá tétele, amely – Gothár klasszikus filmjének címét játékba hozva – a „megáll az idő” tapasztalatának színrevitelében érdekelt. Érzékletes metaforával indít egyebek mellett a *Katonadal* („*Ez az ország egy visszeres láb.*”, 34.), de a tárgykör leg-explicitebb példája kétségkívül a *Kádár János balladája* (42–44.), amelyben a torzított népdalcitátumok, valamint a Kádár utolsó beszédéből származó, politikai beszédként szinte teljességgel értelmezhetetlen, költészetként viszont nagyon is könnyedén hasznosuló idézetek alkotnak izgalmas elegyet.

Bátor, kísérletező és újszerű hang ez a magyar lírában, különösen dicsérendő a folytonos ellentétekre épülő kötetegész, valamint annak tematikus gazdagsága és autenticitása. A szerző bemutatkozó kötetével összevetve bizonyosan előrelépésről beszélhetünk: nemcsak a versek által játékba hozott témák és műfajok mennyiségi növekedése érhető tetten, de egyszersmind minőségi változást is jeleznek a jelentéssűrítő erővel bíró rövidebb, pontosabb versmondatok. Hogy összefűződhet-e a hagyomány és a modernitás, ha úgy tetszik: népi és urbánus kultúra, arra a kötet határozott válasszal igyekszik szolgálni – folytonosan érvelve a változtatva megőrzés jegyében.